

УДК 388

СТАН ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ОСНОВНИХ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Вудвуд В.В., Щавінська О.В.

Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

В статті досліджено дефініції «ліквідність підприємства» та «платоспроможність підприємства». Розглянуто і узагальнено методичний інструментарій обчислення даних категорій. Визначено наслідки погіршення цих показників для діяльності підприємств. Проаналізовано ситуацію платоспроможності та ліквідності основних транспортних підприємств України. Узагальнено та запропоновано шляхи покращення показників, що характеризують платоспроможність та ліквідність.

Ключові слова: ліквідність, високоліквідні активи, поточні зобов'язання, платоспроможність, неплатоспроможність, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт проміжної ліквідності, коефіцієнт покриття, коефіцієнт забезпеченості власними коштами, робочий капітал.

Постановка проблеми. В наш час здійснення ефективної господарської діяльності підприємствами ускладняється фінансово-економічною, політичною кризами та військовими діями на Сході держави. Все це призводить до скорочення виробництва, неплатоспроможності підприємств, втрати ринків збуту, обмеження доступу до сировинних ресурсів та гострого дефіциту фінансових ресурсів. Такі обставини вимагають від всіх підприємств вирішення нових завдань, пов'язаних з підтримкою та забезпеченням їх стабільного економічного розвитку, що

також стосується суб'єктів транспортного господарства. У більшості вітчизняних підприємств транспортного господарства спостерігається зростання питомої частки дебіторської та кредиторської заборгованості, більшість якої є простроченими, а також неефективне використання виробничих ресурсів та виробничої потужності, що призводять до погіршення їх платоспроможності та фінансової стійкості. Тому практичного значення набуває дослідження динаміки платоспроможності та ліквідності підприємств. Аналіз платоспроможності та ліквідності дозволить

виявити відхилення показників від вітчизняних відповідних нормативів для усунення яких потрібно розробити ряд заходів за допомогою яких підприємства покращать свою діяльність, що безпосередньо вплине рівень економіки країни. Адже, економічна стабільність – головна умова європейської інтеграції, що є пріоритетним завданням для України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема забезпеченості господарюючих суб'єктів необхідним обсягом активів для вчасного погашення боргових зобов'язань висвітлювалася в наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників та практиків. Серед яких питанням визначення економічної сутності ліквідності та платоспроможності займалися Р. В. Банк, А. В. Тараскіна, Ю. С. Ребрик, Ю. С. Цал-Цалко, А. М. Поддєрьогін. Вивчення методів оцінки ліквідності та платоспроможності висвітлювали у свої працях А. П. Дорошенко, В. І. Зубкова, Ф. Д. Сейдаметова. Ефективний менеджмент ліквідністю та платоспроможністю досліджували Г. Г. Кірейцев та Ю. Ю. Журавльова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, при цьому в науковій практиці невирішеними залишаються питання єдиного трактування цих економічних категорій, методології їх розрахунку та визначення нормативних значень показників. Тому це питання потребує подальшого дослідження та систематизації.

Мета дослідження. Вивчити поняття ліквідності та платоспроможності, проаналізувати ситуацію ліквідності та платоспроможності основних підприємств транспортного господарства України в умовах фінансової невизначеності і запропонувати шляхи їх оптимізації та покращення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття ліквідності та платоспроможності розглядаються науковцями та практиками в різних аспектах, що ускладнює їх систематизацію та розуміння. На думку Ю. С. Цал-Цалко сутність економічних категорій «ліквідність» і «платоспроможність» обумовлюється тим, що перша передбачає спроможність поточних активів підприємства, визначених об'єктами платіжних засобів, перетворюватись в грошову форму або безпосередньо бути майном для виконання всіх необхідних розрахунків у міру настання їх строку, а друга – здатність господарюючої системи вчасно і повністю виконувати свої зобов'язання [11, с. 308].

Банк Р. В., Банк С. В., Тараскіна А. В. розглядають платоспроможність підприємства як його можливість та здатність своєчасно та повністю виконувати платіжні зобов'язання, що витікають з торгових, кредитних та інших операцій грошового характеру. Платоспроможність впливає на форми та умови комерційних договорів та здатність отримання кредиту. Наявність незначних залишків на розрахунковому рахунку не свідчить про те, що підприємство неплатоспроможне, – засоби можуть зраховуватися на розрахунковий рахунок протягом найближчих днів за рахунок сплати дебіторської заборгованості [2, с. 70].

Дорошенко А. П. зазначає, що на відміну від ліквідності, платоспроможність підприємства характеризує його здатність проводити розрахункові операції виключно грошовими коштами. При

цьому в контексті оцінки ліквідності підприємства слід виокремлювати відповідні її рівні. На першому рівні ліквідність підприємства найбільше наближена до платоспроможності та характеризується здатністю проводити невідкладні розрахункові операції. Другий рівень ліквідності характеризується здатністю до розрахунків по борговим зобов'язанням відповідно за періодами їх погашення. Третій рівень дає загальну оцінку мобільності майна підприємства та можливістю перетворення його на грошові кошти [3, с. 23].

Отже, ліквідність – здатність активів перетворюватися в грошові кошти, швидкість використання яких забезпечить вчасне погашення зобов'язань, а платоспроможність – спроможність господарюючого суб'єкта вчасно відповідати за зобов'язаннями, вона безпосередньо пов'язана з обсягом наявних високоліквідних активів. При цьому ліквідність поточних активів не гарантує підприємству платоспроможність, а лише забезпечує рівень її швидкості щодо потреб розрахунків. Ліквідність платіжних засобів характеризує як поточний стан розрахунків підприємства, так і перспективний. При цьому, підприємство може бути на певний момент часу платоспроможним, але втратити її в майбутньому, і навпаки. Тому систематичний аналіз та оцінка ліквідності підприємства є запорукою успішного господарювання підприємства та його ефективного функціонування в складних, кризових умовах.

Кірейцев Г. Г. стверджує, що для власників підприємства недостатня ліквідність може означати зменшення прибутковості, втрату контролю та часткову або повну втрату вкладень капіталу. У випадку, коли власники несуть необмежену відповідальність, їх збитки можуть навіть перевищити початкові вкладення. Для кредиторів недостатня ліквідність боржника може свідчити про затримку у сплаті процентів та основної суми боргу. Поточний стан ліквідності підприємства може також вплинути на відносини з покупцями (клієнтами) та постачальниками товарів та послуг. Такі зміни можуть призвести до неспроможності підприємства виконати умови контрактів та призвести до втрати зв'язків з постачальниками [6, с. 112].

Поддєрьогін А. М. вважає, що для того щоб визначити, чи достатньо в підприємства грошей для погашення його зобов'язань, необхідно передовсім проаналізувати процес надходження коштів від господарської діяльності і формування залишку коштів після погашення зобов'язань перед бюджетом, а також виплати дивідендів. Аналіз ліквідності потребує також ретельного аналізу структури кредиторської заборгованості підприємства. Необхідно визначити, чи є вона «стійкою» (наприклад, борг постачальнику, з яким існують довгострокові зв'язки), чи є простроченою, тобто такою, термін погашення якої минув [7, с. 266]. Постійний контроль за ступенем ліквідності активів дасть можливість своєчасно виявити ситуацію щодо її погіршення та запобігти настанню неплатоспроможності, або ж банкрутства підприємства. Неплатоспроможність підприємства – неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через відновлення його платоспроможності [1].

При оцінці та аналізі ліквідності та платоспроможності підприємства розраховують наступні основні показники: коефіцієнти абсолютної, проміжної ліквідності, коефіцієнт покриття, забезпечення власними коштами та показник чистого робочого капіталу. В ході аналізу платоспроможності проводять також розрахунки по визначенню ліквідності активів підприємства, ліквідності його балансу, вираховують відносні та абсолютні показники ліквідності. Негативним чинником що впливає на опанування та вивчення ліквідності та платоспроможності є відсутність регламентованого підходу щодо кількості показників, методів їх обчислення та нормативних значень. Пропонуємо розглянути основні з них, що наведені в (табл. 1) [4, с. 63; 5, с. 65].

При цьому коефіцієнт абсолютної ліквідності відображає яку частину боргових зобов'язань підприємство може погасити в поточний момент. У свою чергу коефіцієнт швидкої ліквідності допомагає оцінити можливість погашення підприємством короткострокових зобов'язань у випадку його критичного стану. Картина фінансового стану доповнюється коефіцієнтом покриття, який вимірює загальну ліквідність і показує, якою мірою поточні зобов'язання забезпечуються поточними активами та коефіцієнтом забезпечення власними коштами, що відображає здатність підприємства фінансувати оборотний капітал власними коштами.

Теоретичне обґрунтування зазначених показників має вагомe значення для дослідження, однак їх практичне застосування допомагає виявити ступень їх ефективності, тому в табл. 2 наведені результативні показники розрахунку основних

показників ліквідності та платоспроможності транспортних підприємств України.

За даними таблиці 2 видно, що коефіцієнт абсолютної ліквідності, який показує яку частину боргових зобов'язань підприємство може погасити негайно протягом 2014–2016 років поступово зростає по всім досліджуваним підприємствам, що є позитивною тенденцією. Однак, нормативне значення можна спостерігати тільки на кінець 2016 року на ПАТ «Ужгородське АТП» та КП «Укрзалізниця», що свідчить про ефективне управління активами на даних підприємствах

Також спостерігається позитивна тенденцію загального розвитку коефіцієнта проміжної ліквідності, що відображає яку частину заборгованості підприємство може покрити в найближчій перспективі за умови повного погашення дебіторської заборгованості. Нормативне значення даного показника не досягається досліджуваними підприємствами при тенденції зростання результативних показників, окрім КМ «Київдорсервіс», де спостерігається регрес: зменшення показника з 0,15–0,14 в період з 2014 по 2015 рр.

Дослідження коефіцієнта покриття в динаміці показало, що підприємства володіють недостатнім обсягом всіх активів для вчасного погашення короткострокових зобов'язань. Найбільш наближеним до досягнення нормативного значення був показник КП «Київпастрас» на кінець 2016 року, що становив 1,71. Загалом існує тенденція росту: ПАТ «Ужгородське» ріст з 0,35–1,23, КП «Укрзалізниця» з 0,16–0,5, КП «Київавтодор» з 0,16–0,17 (табл. 2).

Значення коефіцієнта забезпеченості власними коштами показав, що на підприємствах

Таблиця 1

Методи розрахунків ліквідності та платоспроможності підприємств

№ з/п	Показники	Розрахункова формула	Норматив
1.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{\text{абс}} = \frac{\text{Грошовікошти} + \text{Поточніфінансовівклади}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	(0,2–0,35)
2.	Коефіцієнт проміжної ліквідності	$K_{\text{пр}} = \frac{\text{ГК} + \text{ПФВ} + \text{дебіторськазаборгованість}}{\text{ПЗ}}$	>0,8
3.	Коефіцієнт покриття	$K_{\text{пок}} = \frac{\text{ГК} + \text{ПФВ} + \text{ДЗ} + \text{запаси}}{\text{ПЗ}}$	>1
4.	Коефіцієнт забезпечення власними коштами	$K_{\text{звк}} = \frac{\text{Сума 1 розділпасиву} - \text{Сума 1 розділактиву}}{\text{Сума 2 розділактиву}}$	0,1

Таблиця 2

Показники ліквідності та платоспроможності основних транспортних підприємств України за 2014–2015 рр.*

Показники	Нормативи	Ужгородське АТП			Укрзалізниця			Київдорсервіс		
		31.12.14	31.12.15	31.12.16	31.12.14	31.12.15	31.12.16	31.12.14	31.12.15	31.12.16
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2–0,35	0,03	0,02	0,29	0,06	0,15	0,22	0,001	0,001	0,002
Коефіцієнт проміжної ліквідності	>2	0,31	0,86	1,12	0,07	0,21	0,29	0,15	0,14	0,14
Коефіцієнт покриття	>2	0,35	0,98	1,23	0,16	0,37	0,5	0,16	0,16	0,17
Коефіцієнт забезпечення власними коштами	0,1	-4,83	-2,83	-1,67	-5,99	-0,16	-0,15	-5,23	-5,2	-5

*Джерело розраховано авторами за статистичними даними підприємств [4]

існує дефіцит власних оборотних коштів, необхідних для їх фінансової стійкості, адже всі результати показники на досліджуваних підприємствах перебувають у від'ємному значенні при нормативі 0,1. При цьому спостерігається позитивна тенденція наближення результативних показників до нормативного значення на ПАТ «Ужгородське», адже даний показник зріс з -4,83 до -1,67 у період з 2014 по 2016 рр.

Таким чином, для усунення низької платоспроможності та незадовільної ліквідності, що призводять до кризи платоспроможності підприємства необхідно здійснювати систематичний аналіз цих показників з метою ідентифікації глибини кризи, можливості покращення платоспроможності та своєчасного прийняття нових заходів з антикризового управління. Такі напрямки роботи дають можливість вчасно виправити кризовий стан, або ж здійснити санаційні дії з метою уникнення банкрутства. Дослідники та науковці на практиці пропонують різні засоби, шляхи та стратегії, які мають одну мету – підвищення ліквідності та платоспроможності підприємств.

В. В. Занько та Н. М. Філатова [5, с. 192] вважають, що врахування особливостей управління оборотними коштами на підприємстві сприятиме збільшенню рівня ліквідності та платоспроможності підприємства. Сформована ними система управління оборотними коштами дозволить здійснювати ефективний аналіз та визначити оптимальний обсяг і структуру оборотних коштів. На основі визначення показників ефективності використання оборотних коштів необхідно розрахувати резерви їх зростання та норматив, який забезпечить ефективне функціонування підприємства за мінімального обсягу оборотних коштів. Аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів оборотності, полегшить формування оптимальної системи управління оборотними коштами. Управління запасами оборотними коштами слід здійснювати на основі методів ABC і XYZ, управління дебіторською заборгованістю та управління грошовими коштами. Значну увагу варто приділяти прискоренню оборотності оборотних активів, яке можливе за рахунок різного роду заохочень для клієнта купувати продукцію та залучення на підприємство комерційного кредиту.

Н. Б. Теницька та Ю. С. Гришко [10, с. 368] пропонують підвищити платоспроможність підприємства шляхом оптимізації дебіторської заборгованості. Щоб досягнути оптимізації пропонується посилити контроль за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованостями та проводити комплекс систематичну оцінку дебіторської заборгованості. Фінансові служби підприємства мають постійно стежити за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості підприєм-

ства і потребує залучення додаткових коштів, а перевищення кредиторської заборгованості може призвести до неплатоспроможності підприємства. Під час здійснення аналізу дебіторської заборгованості вихідним моментом оптимізації є встановлення необхідного обсягу приросту чистого доходу від реалізації продукції підприємства, тобто обсягів продажів, що здійснюються без відстрочки терміну платежу.

Для оптимізації управління дебіторською заборгованістю О. В. Польова [8, с. 291] пропонує застосовувати структурно-логічну модель процесу управління дебіторською заборгованістю. Вона складається з етапів управління формуванням дебіторської заборгованості підприємства, що включає аналіз дебіторської заборгованості, формування принципів кредитної політики по відношенню до покупців, контроль за відвантаженням продукції, виписки рахунку та відправлення його покупцям, складання картотеки дебіторів, контроль за фінансовим станом дебітора та планування дебіторської заборгованості. Погоджуємося, що запропонований механізм управління дебіторською заборгованістю дає не тільки можливість контролювати платіжно-розрахункові взаємовідносини, а й здатен забезпечити підвищення платоспроможності та ліквідності підприємства.

Таким чином, в умовах ринкової економіки, підтримання платоспроможності на належному рівні є надзвичайно важливим завданням для будь-якого підприємства. Низька ліквідність та платоспроможність підбивають можливості здійснення нормального виробничого процесу, позбавляють можливостей залучення додаткових фінансових ресурсів внаслідок низької довіри кредиторів та інших контрагентів, зумовлюють додаткові непродуктивні витрати та унеможливають здійснення інвестицій. Проведене нами дослідження показало, що основні транспортні підприємства України знаходяться в стані неплатоспроможності про що свідчить аналіз основних показників ліквідності та платоспроможності, який виявив що господарюючі суб'єкти не здатні вчасно погашати свої зобов'язання, адже вони оперують недостатнім обсягом оборотних активів.

Для вирішення даної проблеми необхідно: по-перше, систематично проводити аналіз ліквідності та платоспроможності, для виявлення відхилень від нормативних значень; по-друге, здійснювати постійний контроль динаміки надходження коштів та за дотриманням платіжно-розрахункової дисципліни для своєчасного виявлення потенційних боржників; по-третє, забезпечити ефективну роботу підприємств, шляхом проведення маркетингової політики задля стимулювання попиту на послуги транспортних підприємств; по-четверте, відмовитися від частини капітальних вкладень, що перевищують фінансові можливості підприємства.

Список літератури:

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника, або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 року // Відомості Верховної Ради. – № 31. – Ст. 440.
2. Банк Р. В. Финансовый анализ: учеб. пособие / Р. В. Банк, С. В. Банк, А. В. Тараскина – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 344 с.
3. Дорошенко А. П. Оцінка ліквідності та платоспроможності в контексті діагностики загального фінансового стану підприємства // Ефективна економіка. – 2013. – № 2. – 230 с.

4. Журавльова Ю. Ю. Платоспроможність підприємства та шляхи її забезпечення: монографія / Ю. Ю. Журавльова. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. – 73 с.
5. Зубкова В. І., Сейдаметова Ф. Д. Методи оцінки платоспроможності промислового підприємства // Проблемы материальной культуры – экономические науки. – 2014. – № 13. – С. 62–65.
6. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент: підручник / Кірейцев Г. Г. – Житомир: ЖІТІ. – 2001. – 440 с.
7. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: Підручник. – 7-ме вид., перероб. та доп. – К.: КНТЕУ, 2004. – 571 с., іл.
8. Польова О. Л. Принципи управління дебіторською заборгованістю аграрних підприємств на регіональному рівні / Польова О. Л. // Науковий вісник ВДАУ. – 2010. – № 5. – С. 290–294.
9. Ребрик, Ю. С. Аналіз ліквідності банку в умовах нестабільності фінансових ринків [Текст] / Ю. С. Ребрик // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 5. – С. 326–328.
10. Теницька Н. Б. Підвищення платоспроможності підприємства шляхом оптимізації дебіторської заборгованості // Н. Б. Теницька, Ю. С. Гришко. – Вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. – 2015. – Вип. 8. – С. 366–369.
11. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.

Вудвуд В.В., Щавинская О.В.

Черновицкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

СОСТОЯНИЕ ЛИКВИДНОСТИ И ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ ОСНОВНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ И ПУТИ ЕГО УЛУЧШЕНИЯ

Аннотация

В статье исследованы дефиниции «ликвидность предприятия» и «платежеспособность предприятия». Рассмотрен и обобщен методический инструментарий расчета данных категорий. Определены последствия ухудшения этих показателей для деятельности предприятий. Проанализирована ситуация платежеспособности и ликвидности основных транспортных предприятий Украины. Обобщены и предложены пути улучшения показателей, характеризующих платежеспособность и ликвидность.

Ключевые слова: ликвидность, высоколиквидные активы, текущие обязательства, платежеспособность, неплатежеспособность, коэффициент абсолютной ликвидности, коэффициент промежуточной ликвидности, коэффициент покрытия, коэффициент обеспеченности собственными средствами.

Wudwud V.V., Shchavins'ka O.V.

Chernivtsi Trade and Economic Institute
of Kyiv National University of Trade and Economics

STATUS OF LIQUIDITY AND CAPACITY OF MAIN ENTERPRISES OF UKRAINE AND ITS IMPROVEMENTS

Summary

The article is devoted to the definition of «liquidity» of the enterprise and «solvency» of the enterprise. The methodical tool for calculating these categories is considered and summarized. The consequences of deterioration of these indicators for the activity of enterprises are determined. The situation of solvency and liquidity of the main transport enterprises of Ukraine is analyzed. The ways of improvement of indicators characterizing solvency and liquidity are generalized and suggested.

Keywords: liquidity, highly liquid assets, current liabilities, solvency, insolvency, absolute liquidity ratio, intermediate liquidity ratio, coverage ratio, equity ratio by own.